

B

Tanssin polku

Selvitys tanssitaiteen yleisötyöstä ja konsepti sen toteuttamiseksi

Minna Härkönen

Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy

Kajaani University of Applied Sciences

Tanssin polku

Selvitys tanssitaiteen yleisötyöstä ja
konsepti sen toteuttamiseksi

Minna Härkönen

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 37

Yhteystiedot:

Kajaanin Ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 37 / 2015

ISBN 978-952-9853-71-7

ISSN 1458-915X

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Mitä on yleisötyö	1
1.2 Tausta ja tavoitteet.....	2
2 YLEISÖTYÖN MUOTOJA TEATTERISSA JA TANSSISSA	4
3 YLEISÖTYÖN VAIKUTTIMIT: MIKSI YLEISÖTYÖTÄ TEHDÄÄN?	7
3.1 Sosiaaliset vaikuttimet.....	7
3.2 Taiteelliset vaikuttimet.....	10
3.3 Taloudelliset ja markkinoinnilliset vaikuttimet.....	11
4 YLEISÖTYÖN PROSESSEJA	12
4.1 Kohderyhmälähtöinen yleisötyön prosessi	12
4.2 Jaetun tekijyyden prosessi	14
5 YLEISÖTYÖN VAIKUTTAVUUS.....	17
6 ESIMERKKITAPAUKSET ROUDAN YLEISÖTYÖSTÄ.....	20
6.1 MOMO, tanssiteatteriteos lapsille.....	20
6.2 Kuppi kahvia ja pyörähdys parketilla	22
6.3 Mortal Road Movie	24
6.4 Kulta.....	26
7 POHDINTAA ASIAKASLÄHTÖISEN YLEISÖTYÖN KEHITTÄMISEKSI	28
8 PÄÄTÄNTÖ: TANSSIN YLEISÖTYÖN KONSEPTI	30
LÄHTEITÄ.....	34

1 JOHDANTO

1.1 Mitä on yleisötyö

Yleisötyöksi käsitetään yleisimmin laaja joukko erilaisia toimintatapoja, joilla syvennetään taiteen ja yleisön välistä suhdetta (Torkko ym. 2010, 2). Se on pitkäaikainen, suunniteltu prosessi, joka synnyttää suhteen yksilön ja taiteen välille. Suhde ei rakennu itsestään, vaan edellyttää taiteen toimijoilta pitkäjänteistä työskentelyä sen hyväksi. (Hakalin 2013, 3.)

Yleisötyö-käsitteen rinnalle on tullut myös yleisöyhteistyön käsite. Yleisöyhteistyötä taiteen kentällä tekee mm. Kansallisooppera, Annantalo Helsingissä, Jyväskylä Sinfonia, Tapiola Sinfonietta. (Google.) Yleisötyötä voi myös opiskella, tällä hetkellä esim. Sibelius-akatemiassa (Sibelius Academy 2014).

Anniina Aunolan 2014 mukaan taiteen aiheuttamat hyvinvointivaikutukset ovat sinällään kiistattomia. Yleisötyön ja yleisöyhteistyön rinnalla voidaan hänen mukaansa yhtä hyvin puhua (soveltavasta) tanssista työhyvinvoinnin välineenä tai esteettömästä tanssitaiteesta, integroidusta tanssista, jossa tanssi teknisesti integroidaan esim. vammaisten tanssiin. Soveltavat projektit voivat tähdätä jonkin aineen oppimiseen välineenään tanssin sisällöt. Silloin taide toimii välineenä jonkin muun saavuttamiseen. (Aunola 2014.) Käsitteiden kirjo on villi, ja siitä on hyvä olla tietoinen, sillä käsite avaa maalin, johon toiminnalla tähdätään.

1.2 Tausta ja tavoitteet

Routa on vuonna 2002 Kajaaniin perustettu nykytanssin tuotantoryhmä, jonka tehtävänä on tuottaa korkeatasoista ja persoonallista tanssitaidetta ja jonka juuret ovat syvällä kainuulaisessa maaperässä. Routa tuottaa vuosittain kahdesta neljään omaa teosta ja tarjoaa kotinäyttämönsä Generaattorin useille vierailuille tanssiryhmille kohtaamispaikaksi kainuulaisen yleisön kanssa. Noin 3000 ihmistä nauttii vuosittain Roudan ohjelmistosta. Jäseniä Kajaanin tanssin edistämisyhdistys Routa ry:llä on tätä nykyä 135.

Yleisötyön ja tanssitaiteen nykyistä syvemmälle yhteydelle on Suomessa tällä hetkellä kasvava kysyntä. Yleisötyö on kasvattanut Suomessa suosioaan jo jonkin aikaa ja on taiteen toimintakentällä selvässä kasvussa. (mm. Hakalin 2013.)

Teattereissa yleisötyötä on tehty näkyväksi tanssitaloja kauemmin ja laajemmin. Vuosina 2008–2010 toteutettiin suomalaisissa teattereissa yleisötyön kehittämisen YLÖS-hanke, jonka tavoitteena oli lisätä ammattimaista yleisötyötä suomalaisissa teattereissa. Siitä vuonna 2010 koottu loppujulkaisu ”Yleisö ja teatteri uuteen suhteeseen” on innoittanut tätäkin työtä.

Tanssitaiteen yleisötyöstä on tutkimusta vielä melko vähän saatavilla; tanssitaiteen yleisötyötä on dokumentoitu, tutkittu ja jaettu vasta vähän. Roudassa yleisötyötä on tehty vuodesta 2007 alkaen (Kohti reunoja 2012, 61), joskin toiminta on nimetty yleisötyön sijaan soveltavaksi tanssiksi, joka on käsitettävissä Roudan toiminnan puitteissa ennen muuta vanhusten hoitolalle suunnattuna soveltavana tai terapeuttisena tanssitaiteena (www.routacompany.fi > teokset > arkisto > Tanssiva Puisto2.)

Helsingin yliopistossa on valmisteilla Pisko Aunolan väitöskirja aiheesta ”Huomisen yleisöä kasvattamassa vai yhteisöä innostamassa – tutkimus yleisöyhteistyöstä Suomessa.” Aunola kartoittaa väitöstyössään yleisöyhteistyön muotoja sekä taiteen toimijoiden tavoitteita ja sisältöjä yleisötyön kontekstissa, joista tanssin kentällä ollaan hyvin monta mieltä. (Aunola, Pisko 2014.)

Tavoitteenani on ensin selvittää, millaista yleisötyötä suomalaisen tanssitaitteen kentällä nykyään tehdään. Erityisesti tarkastelen Roudassa tehtävää yleisötyötä ja pohdin, miksi nykytilanne ei vastaa tanssin tekijöiden tai yleisön tarpeita. Etsin ratkaisuja, kuinka kehittää yleisötyötä kiinteämmäksi osaksi Roudan toimintaa tekemällä näkyväksi niin nyt toteutettavan yleisötyön onnistumisia kuin keskeneräisyyttä ja karikkoja. Löydösten perusteella on tavoitteena tähdätä yleisötyön konseptiin, jonka avulla on mahdollista avata tanssiteoksen aihetta tavanomaista syvempään vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Konseptin on määrä olla sovellettavissa missä tahansa, etenkin pienessä ja syrjäisijaintisessa tanssin tuotantoryhmässä.

Näihin tavoitteisiin päästäkseni katson keskeiseksi etsiä vastauksia kysymyksiin, millä vaikuttimin yleisötyötä tehdään, millaisin yleisötyömuodoin, millaisia yleisötyöprosesseja nykyään on käytössä Suomessa, mitkä seikat edesauttavat yleisötyön onnistumista yleisötyöntekijän tai ohjaajan kannalta. Kiinnostavaa olisi myös löytää vastaus kysymykseen, millaista on tanssin synnyttämä vuoropuhelu.

2 YLEISÖTYÖN MUOTOJA TEATTERISSA JA TANSSISSA

Teattereissa käytetyimpiä yleisötyön muotoja ovat Ylös-hankkeen 2010 mukaan kulissikierrokset, teosesittelyt, taiteilijatapaamiset, näyttelijävierailut kouluissa tai erilaisissa oppilaitoksissa, tavallisia ihmisiä luomisprosessiin tai näyttämölle sisällyttävät taiteelliset tuotannot, kulissi- tai puvustustyöpajat, käsikirjoitustyöpajat tai verkossa tapahtuva käsikirjoitusprosessi sekä soveltavan teatterin työpajat. (Ylös-hankkeen loppuraportti 2010, 23.)

Useat näistä yleisötyön tavoista ovat yleisiä myös tanssin kentällä. Hakalinin (2013, 17–18) mukaan suomalaisilla tanssiryhmillä oli syksyllä 2013 tarjonnassaan seuraavanlaisia yleisötyöprojekteja seuraavin muodoin: varhaiskasvatus ja nuorisotoiminta, opettajakoulutus, tanssikurssi, yleisökeskustelu, taiteilijatapaaminen, työpajayleisölle tai ammattilaisille, vuorovaihteinen esitys, senioritoiminta, soveltavan taiteen hanke tai tilauspaketti.

Suomalaisten tanssintuotantoryhmien toteuttamia tavallisimpia yleisötyön muotoja ovat avoimet harjoitukset, keskeneräisen työn yleisölle avaavat work-in-process-esitykset, avoimet lehdistöinfot, luennot ja kurssit, hyvinvointityöpajat, poikkitaiteelliset projektit, tanssikasvatukselliset projektit, flash mobit sekä VIP-tai ammattikatsojat (Kuopio tanssii ja soi, Kuhmon kamarimusiikki), OuDance (Joensuun kaupunginteatteri), Sisäpiiri-blogi (Helsinki Dance Company).

Usein yleisötyö linkittyy ohjelmistossa olevaan esitykseen, jolloin yleisö pääsee käsittelemään esityksen teemaa esim. tanssillisen liiketyöpajan kautta, jossa tutustutaan teoksen liikemaailmaan oman kehon kautta ja rajoissa, tai esityksen yhteyteen alustetussa yleisökeskustelussa. Tarkoituksena on syventää katsojan saamaa elämystä esityksestä ja pohtia yleisön ja esiintyjien kesken esityksen herättämiä kysymyksiä.

Yleisötyössä taiteen tekijät voivat jalkautua pois näyttämöltään kohtaamaan ihmisiä heidän omissa ympäristöissään. Koulut, työpaikat, ostoskeskukset, metsät ja jättömaat tarjoavat mielenkiintoisia tiloja teatterilliselle kohtaamiselle. Yleisötyön avulla voidaan myös tuoda teatteria tutuksi erityisryhmille (esimerkiksi laitoshoidossa oleville, vangeille ja syrjäseudulla asuville), joilla ei ole yleensä mahdollisuutta käydä esityksissä. (Ylös-hanke 2010.)

Teatterikasvatusta voi hyvällä syyllä pitää yhtenä yleisötyön muotona. Se on useimmiten lapsille ja nuorille suunnattua tavoitteellista työtä, joka tukee osallistujensa teatterinlukutaitoa ja vahvistaa heidän luovuuttaan, itseilmaisuaan ja vuorovaikutustaan. Keinoina ovat mm. teatteri-ilmaisua kehittävät työpajat, luennot, keskustelut, avoimet harjoitukset ja yhteistyöt lasten ja nuorten kanssa. Teosesittelyissä, taiteilijatapaamisissa ja yleisökeskusteluissa taas avataan esityksen taustoja, syntyä ja teemoja. Paikalla on esityksen ohjaaja keskustelemassa yhdessä esiintyjien ja yleisön kanssa. Yleisökeskustelu on tavallisesti juonnettu tai alustettu. Kulissikierrokset ja -kurkistukset tutustuttavat yleisön teatterin tekijöihin ja rakennukseen, kulissien taakse. Taidekasvatuksen vaikuttavuuden katsotaan ilmenevän lapsista ja nuorista kasvavana uutena kulttuurilikeisenä sukupolvena. (Ylös-hanke 2010.)

Monitaiteisuus ja poikkitaiteisuus tuovat oman ulottuvuutensa tanssitaiteen yleisötyöhön. Liittämällä nykytanssiin muita taiteenaloja ajatellaan, mielestäni perustellusti, saavutettavan uusia yleisöjä:

Pyhäjärven Täydenkuun tansseilla ensi kesänä nykytanssi kohtaa nykysirkuksen, parkourin, elävän musiikin, stand upin ja drag shown. Poikkitaiteellisen teeman kautta tavoittaa uusia yleisöjä, Yli-Maunula tahtoo tarjota yleisölle muutakin tarttumapintaa kuin nykytanssin. ”Ehkä se on myös yhdenlaista yleisötyötä”, Yli-Maunula toteaa. (Kaleva 2.4.2014.)

Monitaiteisuudella pyritään myös siirtämään taiteen tekemisen fokusta enemmän katsojaan:

Yleisötyö voi myös törmäyttää yleisön, taiteen tekijät ja yritystoiminnan monitaiteisesti ja kohdistaa huomio teosten sijaan niiden parissa aikaa viettäviin ihmisiin. (HS 13.11.2013: Kiasma ryhtyy yhteistyöhön Marimekon kanssa.)

Monitaiteisuutta voi pitää ajan trendinä. Se on paitsi yrittää vastata uuden tavoittamiseen tanssitaiteen alalla, myös näyttää kuvaa kulttuurisesti sekularisoituneesta yhteiskunnasta.

3 YLEISÖTYÖN VAIKUTTIMET: MIKSI YLEISÖTYÖTÄ TEHDÄÄN?

Yleisötyön tarkoituksesta ja luonteesta on monia, toisilleen vastakkaisiakin näkemyksiä. Yleisötyön vaikuttimia voi karkeasti jakaa kolmeen: sosiaaliin, taiteellisiin ja taloudellisiin (Torkko ym. 2010, 2) tai sivistykselliseen, taiteilijan tarkoitusperiä palvelemaan ja markkinointiin (Maitland 1997, 5). Suunniteltuna prosessina yleisötyö tähtää ennen muuta yksilön taidekokemuksen laajentamiseen (Hakalin 2013, 2). Yleisötyön tarkoituksena on myös ohjata ja tukea katsojan taidekokemusta, mihin etenkin tanssin alalla on suuri tarve. Seuraavassa käsittelen yleisötyön vaikuttimien kolmijakoa hieman tarkemmin.

3.1 Sosiaaliset vaikuttimet

Yleisötyön avulla taiteesta pääsevät nauttimaan myös ne ihmiset, joilla ei ole siihen mahdollisuutta esim. taloudellisista, sosiaalisista, maantieteellisistä tai terveydellisistä syistä. Yleisötyö tuo taiteen kaikkien ulottuville; taide ei ole kenenkään omaisuutta vaan kuuluu kaikille. Isotalo (2013, 10) tiivistääkin taiteen vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnille seuraavasti:

- Ihmisillä on tarve saada äänensä kuuluville ja tulla näkyväksi omissa asioissaan.
- Taide antaa kielen sanoittaa alueita, joihin sanat eivät taivu.
- Taiteella on suora yhteys tunteisiimme, miksi niiden tutkiminen taiteen keinoin on luontevaa.
- Osallistava taide tuo dialogisen suhteen ympäröivään maailmaan.
- Taide ei ole kenenkään yksityistä omaisuutta, se kuuluu kaikille.

- Osallistava yhteisötaide merkitsee eettisyyteen kietoutunutta estetiikkaa.
- Parhaimmillaan osallistava taide jättää lähtemättömän elämysjäljen tunnemuistiimme.

Yleisötyön avulla osallistujat rakentavat omakohtaista suhdetta taiteeseen, saavat mielekkäitä ja ikimuistoisia kokemuksia taiteen parissa sekä kehittävät itsetuntoaan ja -ilmaisuaan. Taidetoiminta laajenee pelkän katsomisen sijaan ihmistenvälisen vuorovaikutuksen kasvamiseen. Yleisö saa vain tanssiteoksen katselemista syvemmän kosketuksen teoksesta ja sen teemoista. Yleisötyö aktivoi ja sitouttaa niin osallistujaa kuin taiteilijaa (Hakalin 2013, 4; Torkko ym. 2010, 9.)

Samat sosiaaliset tavoitteet löytyvät myös soveltavan taiteen menetelmistä: Taiteen saavutettavuutta halutaan lisätä ja tarjota ihmisille esteettömiä mahdollisuuksia osallistua taiteen kokemiseen ja tekemiseen. Taideprojekti muualla kuin totutussa ympäristössä toimii paitsi osallistujien hyvinvoinnin, ilmaisukyvyn ja empatian lisääjänä myös taiteilijoiden työllistäjänä, yhteisömallien luoja ja yhtenä yleisötyön muotona. (Virtala 2010.)

Yleisötyö tähtää usein lopulta yhteiskunnan henkisen hyvinvoinnin lisäämiseen. Yleisötyö vie inhimillisen toiminnan peruskysymysten äärelle. Omasta itsestä ja toisista ihmisistä kiinnostuminen ja välittäminen, nähdä ja kuulua, tulla ja toimia osana yhteisöä ovat yleisötyössä parhaimmillaan toteutuvia asioita, jotka tuovat ihmisen elämään mielekkyyden kokemusta. (Ylös-hanke 2010.) Ilmaisun kautta ihminen tulee kuulluksi ja nähdä, aidolla tavalla kohdatuksi ihmisenä.

Taidekasvatusta voi pitää osana yleisötyötä. Yhteistyö lasten ja nuorten kanssa vaikuttaa myönteisesti jo nykyhetkessä, mutta myös kasvattaa uutta kulttuurista hyvinvointia nauttivaa sukupolvea. Opetus- ja kulttuuriministeriön lasten kulttuuripoliittisessa ohjelmassa todetaan, että lapsille suunnattu tanssiteoksen esitys-, koulutus- ja harrastustoiminta on osoitettuihin resursseihin nähden laajaa ja että lapsille suunnatun esitystoiminnan on oltava

helposti saatavilla esim. kiertuetoimintana. Siinä on hyvä luoda lapsille itselleen mahdollisuuksia esiintyä esim. koulujen kanssa toteutettavissa yhteishankkeissa. Taidekasvatuksen toteuttajia ovat perusopetuksen rinnalla taidelaitokset ja -yhteisöt. (OKM 2003, 31.)

Taiteen perusopetuksen järjestäminen koulujärjestelmän ulkopuolella on tosin Anttilan (2010, 102–103) mukaan lisännyt eriarvoisuutta taideopetuksessa vähentämällä taideaineiden määrää yleissivistävässä koulujärjestelmässä. Anttila väittää, että laajan opetussuunnitelman mukainen taidekasvatus tanssin alalla on arvokasta tanssitaiteen kehittämisen kannalta, mutta korostaa taideammattien erityisyyttä harvojen mahdollisuutena tai jopa yhteiskunnallisesti rajallisesti hyödyttävänä alana. Koska tanssin ammatilliseen koulutukseen on miltei mahdotonta päästä ilman vuosien omaehtoista koulutusta, hämärtyy taidekasvatuksen yleissivistävä tehtävä ja jättää huomiotta tasa-arvon, hyvinvoinnin ja saavutettavuuden kysymykset. (Anttila 2010, 105.)

Nämä väittämät korostavat taidelaitoksissa tehtävän yleisötyön merkitystä entisestään: Sosiaalisia vaikutuksia korostava yleisötyö jalkautuu sellaisiin yhteisöihin, joissa tanssia on harvinaista kokea. Anttila (2010, 105) sanookin, että projektit tulisi tehdä saavutettaviksi ja sisällöltään yhteisön tarpeista nouseviksi siten, etteivät ennakkoluulot, taloudelliset tekijät tai pelot omista kyvyistä estäisi osallistumista. Lähtökohtana ovat tällöin lasten ja nuorten omakulttuurinen osaaminen ja heidän omat voimavaransa. Toiminta ohittaa perinteisen pedagogiikan perustuen vastavuoroiseen toimintaan sen sijaan, että opettaja opettaa ja oppilaat oppivat. Parhaimmillaan toiminta yhdistäisi eri taustoista tulevia lapsia ja nuoria toimimaan yhdessä, huolimatta kansallisuudesta, sukupuolesta, uskonnosta ja terveydentilasta. (Anttila 2010, 105–106.)

Onnistuessaan yleisötyö vaikuttaa merkittävästi yksittäisen ihmisen hyvinvointiin hetkellistä kokemusta pidemmän ajan, jättää pysyvän hyvän jäljen ja saattaa vaikuttaa yksilön valintoihin elämässä eettisesti, emotionaalisesti ja esteettisesti, aivan taidekasvatuksen tavoitteiden mukaisesti.

3.2 Taiteelliset vaikuttimet

Pakalénin mukaan tanssitaiteessa yleisötyötä on tehty enemmän taiteellisista lähtökohdista, kun taas teattereissa yleisötyö on lähtenyt suoraviivaisemmin yleisöstä itsestään. Tanssia voi myös pitää taiteenalana hankalamminkin yleisölle avautuvana kuin teatteria sen ei-narratiivisen ja teatteria abstraktimman luonteen vuoksi. Esteitä hyödyntää teattereissa tehtyä yleisötyötä tuskin on. (Pakalén 2014 a.)

Kohtaamisista yleisön kanssa taiteilija voi löytää teokseensa jotain uutta, kiinnostavaa ja yllättävää, joko keskeneräiseen tai jo esitettävänä olevaan työhön. Taiteen tekijät saavat yleisötyön muodoista alustoja vuorovaikutukselle ympäröivän maailman kanssa. Myös yleisöllä on siten mahdollisuus ymmärtää taideteosta tai sen valmistumista syvemmin. (Torkko ym. 2010, 10.)

Saattamalla vuorovaikutukseen osallistujien, niin taiteen tekijöiden kuin yleisöosallistujien yksilöllisiä ja ainutlaatuisia esteettisiä orientaatioita yleisötyö voi synnyttää tuoreita, ennalta arvaamattomia ratkaisuja luomisprosessiin.

"Esteettinen orientaatio on laaja ja monitahoinen. Se avautuu havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen ja luomisen, mutta myös kuvittelun ja intuition avulla. Orientaation kohteista ja sen kohteisiin syntyy kauneuden, harmonian, melodian, rytmin, tyylin, jännityksen ja ilon, mutta myös niiden vastakohtien kautta omakohtaisia aistimuksia, tuntemuksia ja kokemuksia. [...] Ihmisenä ja ihmisyyteen kasvun kannalta samastuminen on yksi orientaation tärkeä prosessi." (Ruokonen ym. 2009, 4.)

3.3 Taloudelliset ja markkinoinnilliset vaikuttimet

Teattereissa yleisötyötä pidetään melko edullisina toteuttaa ja sen hyötyjä selkeinä. Ne voivat tuoda mukanaan uusia rahoitusmahdollisuuksia ja sitouttaa ihmisiä uusiksi yleisöiksi. Yleisötyöprojektit kehittävät työntekijöiden ammattitaitoa. Yhteistyö yritysten kanssa voi olla taloudellisesti kannattavaa. Yleisötyö on hyvää PR-toimintaa. (Torkko 2010, 10.)

Kauppinen (2013, 17) huomauttaa, että joskus on tarpeen toteuttaa yleisötyötä laajalle, määrittelemättömälle ihmisjoukolle. Näin voidaan toimia esimerkiksi julkisessa tilassa tehdyssä elämyksellisessä markkinointitempauksessa, jossa kuka tahansa voi tempautua kiinnostumaan toiminnasta.

Sihvola (2013,19) puolestaan muistuttaa, että myös yleisötyön suunnittelu maksaa. Esimerkiksi kahden tunnin työpajan suunnittelu saattaa vaatia neljän tunnin suunnittelun. Tähän on hyvä kiinnittää huomiota varsinkin yleisötyön suunnittelun alussa, ja antaa suunnittelulle sen vaatima aika ja tila. Edullisuus syntyy toiminnan jatkuessa, kun luotuja toimintatapoja ja malleja saadaan tuotua käytäntöön.

Yleisötyö on yksi markkinointikeino, jonka tavoitteena on saavuttaa hyötyä yhteisölle: lisää katsojia, suurempaa osallistumistiheyttä, lisää pääsylippituloja, lisää näkyvyyttä suurelle yleisölle, päättäjille ja viestimiin ja pysyviä yleisösuhteita. Se on pitkäaikainen prosessi, joka parhaimmillaan luo suhteen yksilön ja taiteen välille. Tämä suhde ei synny itsestään, vaan suunnittelun, pitkäjänteisen työskentelyn kautta. (Maitland 1997, 6.)

4 YLEISÖTYÖN PROSESSEJA

4.1 Kohderyhmälähtöinen yleisötyön prosessi

Roudan toiminnassa yhdeksi olennaiseksi yleisötyön kehittämisen kysymykseksi on noussut, kuinka kohderyhmäajattelu vaikuttaa yleisötyön toteuttamiseen. Osallistujien tarpeiden huomioimista voi pitää yleisötyön ytimenä. Soveltavassa taiteessa on viime aikoina hyödynnetty palvelumuotoilun menetelmiä, jotka edesauttavat palvelun kehittämistä asiakkaan näkökulmasta tehokkaammin ja haluttavammin. Asiakaslähtöisyys on palvelumuotoilun kiistaton peruserä. (Sihvola 2013, 16–19.)

Eri ryhmillä voi olla erilaisia tarpeita, odotuksia ja kokemuksia, joiden huomioiminen kasvattaa taiteen toimijoiden asiakasymmärrystä (Sihvola 2013, 17). Tarpeiden selvittäminen voi tapahtua heti, kun luodaan yhteys kohderyhmän kanssa, tavallisesti henkilökohtaisesti ryhmän edustajan kanssa. Seuraa kasvotusten, puhelimitse, kirjeitse tai sähköisesti tapahtuva vuoropuhelu, jossa selvitetään ryhmän toiveet ja tarpeet, sopivimmat ajankohdat, yhteistyön kesto suhteessa sisältöön ja tavoitteisiin, osallistujamäärä ja hinta. Maksuttomuuden ja hinnan huokeuden tiedetään lisäävän kysyntää merkittävästi.

Kohderyhmän tarpeiden selvittämisen työkaluina voivat toimia myös etukäteishaastattelut, kirjalliset kyselyt tai verkkokyselyt sekä osallistuminen ryhmän toimintaan ja arkeen. Yhdessä luomalla päästään varmemmin kaikkia osapuolia tyydyttävään toimintaan. (Sihvola 2013, 17.) Erityistarpeiden lisäksi yleisötyön suunnitteluun ja toteutukseen vaikuttaa ryhmän koko ja osallistujien ikä. Mitä rajatumpi ryhmä on, sitä helpompi on ohjaamisprosessi.

Kauppisen (2013, 16–17) mukaan kohderyhmät voivat vaihdella kulloisenkin produktion mukaan eikä kaikkien ryhmien tasapuolinen tavoittelu joka produktiossa ole tarkoituksenmukaista. Taidetoiminnan kohderyhmiä voivat olla työssäkäyvät aikuiset, lapsiperheet, ikääntyneet, maahanmuuttajat, opiskelijat, työttömät, erilaiset ammattiryhmät ja muut potentiaaliset erityisryhmät.

Kuhunkin yleisötyöprojektiin sopivien kohderyhmien löytämiseen vaikuttaa muun muassa, valitaanko yleisötyöprojektin tavoitteeksi taiteelliset, sosiaaliset vai taloudelliset vaikuttimet. Seuraavat kaksi yleisötyön kaavaa ilmentävät prosessia kohderyhmälähtöisesti ja markkinointilähtöisesti.

Kohderyhmälähtöinen yleisötyön prosessi sisältää Maitlandin (1997, 10–12) mukaan seuraavat vaiheet:

- kohderyhmän valinta,
- selvitys kohderyhmästä,
- kerätyn tiedon hyödyntäminen,
- produktion valinta,
- projektin suunnitteleminen,
- konsultointi,
- projektin toteuttaminen,
- asiakassuhteen vakiinnuttaminen ja
- projektin arviointi.

Yleisötyöhankkeen suunnittelussa on Torkon (2010, 29) mukaan merkityksellistä pohtia seuraavia vaiheita:

- Millaista ja miten laajaa yleisötyötä halutaan tehdä?
- Mikä on tarkka kohderyhmä ja miten se määritellään?

- Mitkä ovat yleisötyön tavoitteet?
- Mitkä ovat yhteistyömahdollisuudet?
- Millaiset ovat käytössä olevat taloudelliset resurssit ja budjetin määrittely sekä henkilöresurssit?
- Miten yleisötyöstä vastaava tiimi muodostetaan?
- Milloin ja miten varataan aika ideointiin ja neuvotteluun yhteistyökumppaneiden kanssa?
- Miten yleisötyötä mainostetaan osana taidetahon toimintaa?

Molemmissa on nähtävissä, että yhteyksien luomiselle täytyy varata aikaa ja asioille tilaa tapahtua. Maitlandin mallissa yleisön ja taiteen välinen vuoropuhelu jää vähäisemmäksi, kun taas Torkon kaava lähtee taideorganisaation tarpeista, ei niinkään yleisön. Mallissa korostuvat taideyhteisön sisällä tapahtuva, taiteellisin vaikuttimin ja tavoittein toteutettava yleisötyö.

4.2 Jaetun tekijyyden prosessi

Anniina Aunola (2014) kyseenalaistaa kohderyhmäajattelun. Hän korostaa ihmisten omaa aktiivista osallisuutta taidetoiminnassa sen sijaan, että ihmiset olisivat kohteita. Vaikuttavimpana hän pitää ylisukupolvista työskentelyä, jossa osallisina ovat eri-ikäiset ihmiset, ja erityistä tukea tarvitsevien nuorten ja lasten kanssa toteutettavaa yleisötyötä. Samoin vaikuttavaa on vertaistoimintaa, jossa kulttuuriluotsit tai -kaverit vievät kulttuuripalveluihin ihmisiä, jotka eivät siihen yksin kykene.

Aunolan (2014) mukaan yleisötyön ohjaaja on parhaimmillaan mahdollistaja, joka tuo taiteen keinoin sisältöä jonkun toisen oppimiseen. Silloin taide on välineenä jonkun muun kuin taiteen itsensä saavuttamiseen. Yksi keskeisimmistä yleisötyön onnistumisen edellytyksistä onkin henkilö, joka vastaa yleisötyön toteuttamisesta. Tanssin alalla hän voi olla yleisötyöntekijän ohella koreografi, ohjaaja tai tuottaja. Optimaalisin yleisötyöntekijä on Aunolan mukaan hän, jolla on suurin taiteellinen substanssi ja seuraavaksi optimaalisin hän, joka on asialle omistautunut ja sisällä tuotannossa. Ihanne olisi, että samalla henkilöllä olisi sekä vahva taiteellinen substanssi että vahva ryhmänohjaamisen ammattitaito, Aunola sanoo. Tällöin taiteilija tarjoaa tilaajalle häneltä puuttuvaa osaamista ja syntyy yhdessä tehtyä taidetta epäperinteisin pedagogiikoin, yhteisenä prosessina. Tällöin yleisötyö on Aunolan mukaan vaikuttavinta - kun ihmiset saatetaan osallisiksi ja syntyy jaetun tekijyyden taidetta. (Aunola, Anniina 2014.)

Virtala 2010 toteaa samoin soveltavista taideprojekteista: Ne vaativat toteuttajilta usein muitakin kuin oman taiteenalan taitoja. Ryhmätyö- ja projektiosaaminen sekä hoito- ja opetusmenetelmien tuntemus ovat suureksi hyödyksi. Toisaalta soveltavien projektien ytimessä on yleensä kyse ihmisten kohtaamisesta taiteen keinoin. Sellaista humaania taitoa voi tekijöiltä löytyä entuudestaan ja kokemuksen kautta osaaminen karttuu. Lisäksi yhteistyötahoina toimivat koulut, yritykset, yhteisöt ja laitokset osaavat ammattitaidollaan perehdyttää taiteilijaa omiin toimintaympäristöihinsä. (Virtala 2010.)

Ohjaaja tekee yleisötyötä suunnitellessaan arvovalintoja sekin suhteen, kossikellako ryhmää vastaamaan sen odotuksia esim. ajan ilmiöiden ja populaarikulttuurin konstein vai suunnitellako yleisötyötä puhtaasti taidekasvatuksellisin tai sosiaalisin perustein. Heti alkuun on kysyttävä, mistä lähtökohdista yleisötyötä ryhdytään tekemään. Niin yleisötyön toteuttajan kuin ryhmän jäsenten on oltava tavoitteista tietoisia. Palmgren (2014) korostaa yleisötyön toteutuksessa taiteilijan joustavuutta ja vaihtoehtojen rikkautta toteutettavien sisältöjen suhteen. ”Suunnittelu on kaiken a ja o. On oltava hyvä tilannetaju ja suunnitelmasta voi poiketa”, hän toteaa. (Palmgren 2014.).

Päivisen 2010 teatterin ja sen ulkopuolisen yhteisön välille luoman yhteistyön kaavan tarkoitus on mahdollistaa aktiivinen, keskeytymätön ja luottamuksellinen vuoropuhelu:

- idean synty ja kontaktin luominen,
- idean esittely ja kehittäminen yhdessä,
- yhteisöllistävä tutustumisvaihe,
- keskusteluyhteys ensi kohtaamisesta kohti luottamusta,
- yhteisöstä nousevien aiheiden toiminnallinen työstäminen,
- työskentely taiteen keinoin yhteisön uusien ja vanhojen teemojen kanssa ja
- dialogi teatterin ja yhteisön välillä osana molempien arkea.

Päivisen kaava perustuu vuoropuheluun. Sosiaalisista lähtökohdista toteutettu yleisötyö etenee täten prosessi edellä eikä niinkään kohti ennalta määriteltyä taiteellista lopputulosta. Myös Pakalén korostaa itse prosessin olevan arvokas. Yleisötyön ohjaajalle on eduksi sietää epävarmuutta ja keskeneräisyyttä. Asenteesta, että itse prosessi ja yhteinen matka on arvokas ja riittävä, on hyötyä. ”Lopputuloksen ei tarvitse olla sisäsiisti”, Pakalén (2014 b) toteaa.

5 YLEISÖTYÖN VAIKUTTAVUUS

Tanssin yleisötyön motiivit voivat olla siis taloudellis-markkinoinnillisia, taiteellisia ja sosiaalisia. Yleisötyön vaikutusten näkyväksi tekeminen on kiinnostavaa niin taiteen tekijöille, osallisille yleisöille kuin rahoittajille. Vaikuttavuuden kysymykset vaativat tulla vastatuiksi, vaikka hyvinvoinnin näkyväksi tekeminen ei olekaan yksinkertaista: Mittareina toimivat tavallisesti kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus sekä palautekyselyt.

Vaikuttavuuden mittaamisen haasteet käyvät selviksi varsinkin kun kysytään, miten sosiaalinen osallisuus taiteelliseen yleisötyöhön vaikutti ihmisen identiteettiin, itseilmaisuuksiin ja hyvinvointiin. Miten taloudellisista lähtökohdista toteutettu yleisötyö vaikutti: Kiinnittykö ja sitoutuiko uusi yleisö uusiksi katsojiksi myös myöhemmin? Millaista yhteyttä uusiin yleisöihin pidettiin yleisötyön jälkeen? Millainen vuorovaikutus syntyi yleisön ja taiteen toimijoiden välille?

On kiinnostavaa viivähtää tanssin, tanssitaiteen ja tanssiesityksen määritteisissä, sillä ne puhuvat yksiselitteisen vakuuttavasti tanssin vaikuttavuudesta. Ravelin (2008, 49) määrittelee tanssin kulttuurista opittuna ihmisen voimavarana:

Tanssi on luovaa ja ainutlaatuista mutta myös universaalista. Tanssi on kehon liikkeitä, askeleita, kehollista itsen, tunteiden ja kertomusten ilmaisua vuorovaikutuksessa itsen ja toisten kanssa. Tanssi auttaa ihmistä kokemaan henkistä, fyysistä, sosiaalista ja hengellistä yhteyttä ja voi hoitotyön auttamismenetelmänä edistää yksilön itseymmärrystä ja sosiaalista vuorovaikutusta. (Ravelin 2008, 49.)

Tanssin voi siten käsittää olevan osa ihmisyyttä, ihmisenä olemista yksilönä ja samalla ihmiskuntaa, ilman kieleen sidottua ilmaisua. Siihen olisi siis jokaisella lupa.

Tanssitaiteen ytimen taas Ravelin määrittelee muodostuvaksi ”tanssijan ja yleisön välissä, jossa tanssiteos elää. Tanssiesitys muodostuu esityksen itsensä ja yleisön yhteisessä todellisuudessa ja on hetkeen sidottu kulttuurinen tapahtuma, jossa monet intentiot kohtaavat.” (Ravelin 2008, 49.) Tanssiesityksen käsitettä hän luonnehtii keholliseksi kokemukseksi, jossa tanssi koskettaa vedoten ihmisen varhaisiin kokemuksiin.

Tanssilla on oma kielensä, ja tanssissa olevissa liikkeissä on tarkoituksellisuutta sekä luontaista ja esteettistä arvoa. Katsojan kinesteettinen empatia mahdollistaa tanssin merkityksellisyyden aukenemisen kehotietoisuuden tasolla. (Ravelin 2008, 49.)

Mielestäni tanssin, tanssitaiteen ja tanssiesityksen määritelmät kertovat ennen kaikkea ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta voimana, joka sijaitsee inhimillisen hyvinvoinnin ytimessä. Kuten Aunola (2014) totesi, taiteen hyvinvointivaikutukset itsessään ovat kiistattomia – jo ilman yleisötyötäkin. Näin yleisötyön voi ajatella syventävän ja vahvistavan taiteen hyvinvointivaikutuksia. Ohjaajan roolia tässä yhteydessä ei voi tarpeeksi korostaa. Ihmisten välinen kohtaaminen on voimaannuttavan kokemuksen tärkein osa, jossa ohjaajalla on keskeinen rooli luottamuksen luomisessa.

Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hankkeesta tehty tutkimus osoittaa, että nuorten omista lähtökohdista lähtevä, taiteilijoiden ohjaama taiteen tekeminen vahvistaa nuorten hyvinvointia. Tutkimus tähdentää, että ”taide lisää nuorten tyytyväisyyttä, elämäniloa, yhteisöllisiä valmiuksia sekä taitoja. Taide myös vahvistaa nuorten yhteiskunnallista osallisuutta.” Hyvinvointi ja osallisuus näyttää Myrsky-hankkeissa rakentuneen ennen kaikkea taiteen kyvystä avata uusia ja arvaamattomia näkymiä ihmisyyteen ja maailmaan. (Myrsky 2014).

Taiteen tekijöiden yhtenä haasteena on kuitenkin avata silmät sille, ”kuinka suuri merkitys näennäisen pienillä ja tavallisilla asioilla on nuorten ja myös yleensä ihmisten elämässä ja sitä kautta heille merkittävien asioiden ilmaisemisessa taiteen keinoin” (Siivonen ym. 2011, 190). Kysymys on voimaantumisesta, jossa osallistujat ovat kiistattomia, sisältöjä tekeviä subjekteja (Aunola 2014).

Taiteen soveltava käyttö on tasapainoilua taiteen itseisarvon ja sen välineellisen käytön välillä. Kuitenkin taiteen tekeminen menettää kykynsä voimauttaa ihmisiä, jos siitä kadotetaan sen itseisarvo ja mahdollisuus täysin hyödyistä riippumatta avata arvaamattomia näkymiä ihmisyyteen ja maailmaan. Nuorten taidehankkeissa taide ei ole ensisijassa hallittujen, ennalta suunniteltujen pedagogisten prosessien väline, vaan nuorten oman ilmaisun ja taiteen tekijyyden itseisarvoinen teos. (Siivonen ym. 2011, 190.)

Taiteellisin vaikuttimin toteutettu yleisötyö voi johdattaa tekijät aineettomien tai aineellisten löydösten luo: uusin tarinoin, tuoreisiin ideoihin ja ilmaisuun, autenttiseen liikkeeseen yhtä hyvin kuin näyttelyyn, julkaisuun, lavastuksellisiin tai tarpeistollisiin oivalluksiin, yhteisötaideteoksiin, pienoistanssiteoksiin kuin esityksiin.

Taloudellisesti-markkinoinnillinen vaikuttavuus on helpoimmin todennettavissa: Numeraaliset osallistujatilastot kertovat katsojalukujen trendin ja vaikutukset lipunmyynnissä. Systemaattisella palautekyselyllä saadaan tietoa osallistujien kokemuksesta. Vuorovaikutus yleisötyöprojektien välillä luo sosiaalista liimaa ja pitää yleisön ja taiteentekijöiden suhdetta elävänä. Kun tehtyä yleisötyötä arvioidaan ja sen vaikutuksia kartoitetaan, tehdään samalla pohjatöitä seuraavalle yleisötyöprojektille.

6 ESIMERKKITAPAUKSET ROUDAN YLEISÖTYÖSTÄ

6.1 MOMO, tanssiteatteriteos lapsille

MOMO on Sonja Pakalénin ohjaama ja nelihenkisen työryhmän koreografoima tanssiteatteriteos, jonka Rouda tuotti vuoden 2013 kevätohjelmistonsa. Ensi-ilta oli 6.4.2013 Generaattorilla. Teos jatkaa kiertueohjelmistossa yhä syksyllä 2014.

MOMO käsittelee ajan ja ystävyuden merkitystä. Ajan olemus kiteytyy MOMOssa joksikin, mitä ei voi koskea: ”Onko se tuoksu tai tuuli? Se ei pysy paikoillaan. Se voisi olla kuin hiljaista musiikkia, joka soi täällä, pään sisällä”. Teema koskettaa kaikenikäisiä ihmisiä, jokaista laillaan. Kuten hyvä lastenkirjallisuus, myös hyvä tanssiteos sisältää omia esteettisiä, eettisiä ja emotionaalisia ulottuvuuksiaan niin lapsi- kuin aikuiskatsojalle.

Kajaanin kaupungin ja Roudan tuella esitys tavoitti mittavan joukon koululaisia, sillä se oli kouluille matkakustannuksia lukuun ottamatta ilmainen. Koululaisesityksissä kävi yli tuhat kajaanilaista 0–2-luokan oppilasta. Kiertuepaikkakunnilla lapsiyleisöä oli arviolta yhteensä saman verran. Avomissa esityksissä katsojia oli toista sataa.

Markkinointi aloitettiin jo syksyllä 2012 osallistumalla Kainuun ammattioppilaitoksen luonnonvara-alan maalaismarkkinatapahtumaan, Seppälän maalaismarkkinoihin, siten että Momo-teoksen hahmot seikkailivat markkinoilla monituhatpäisen yleisön seassa teosta mainostaen. Jalkautumisen tavoite oli päästä kosketuksiin suuren yleisön kanssa siellä, missä potentiaalisia yleisöjä oli. Markkinoiden kahden päivän kävijämäärä kävijämäärä vuonna 2012 oli 14 500. Edellä mainittiin, että yleisötyölle on löydettävä tarvittava aika ja tila, minkä voi ajatella toteutuneen tässä riittävän varhain aloitetun markkinoinnin näkökulmasta.

Itse esitysten yhteydessä lapsikatsojien oli mahdollista osallistua teoksen kulkuun dialogisesti esiintyjien kanssa. Teoksesta järjestettiin yksi work-in-process-esitys, johon yleisöksi kutsuttiin taidepainotteisen G-iipan lapsiryhmät. Muutoin keskeneräistä teosta kommentoivat avoimissa harjoituksissa taiteen ammattilaiset. Palautetta teoksesta tai työpajoista ei kerätty järjestelmällisesti, vaan sen välittäminen työryhmälle kirjallisena oli vapaaehtoista.

MOMOn yleisötyö painottui teoksen välittömässä yhteydessä järjestettäviin työpajoihin etenkin kiertuepaikkakunnilla, jolloin ne oli hinnoiteltu sisältyväksi esityspakettiin. Työpajoja oli kahdenlaisia: lapsille ja aikuisille. Sisällönä oli niin tanssillisia liikeharjoituksia kuin ilmaisuharjoituksia ja kahden erilaisista lähtökohdista toimivan ohjaajan erilaisin sisällöllisin painotuksin.

Kahden ohjaajan tanssityöpajoissa oli kerrallaan 20–80 lasta. Haasteina oli ryhmien vaihteleva ja paikoin suuri koko. Työpajojen sisältö ei painottunut itse tanssiteoksen teemoihin, vaan tanssin tutummaksi tekemiseen, nykytanssin kynnyksen hälventämiseen ja ilon kokemisen tanssin keinoin. Työpajat liikuttivat suuria lapsiryhmiä lyhytkestoisesti, mutta jättivät oletettavasti jonkinlaisen tanssin jäljen osallistujiinsa.

Lisäksi teoksen yhteydessä järjestettiin kiertuepaikkakunnilla hyvinvointityöpajoja koulujen henkilökunnalle tai vanhemmille. Yhden ohjaajan ryhmässä oli kulloinkin 10–50 osallistujaa. Työpajat eivät liittyneet lainkaan itse tanssiteokseen, vaan tähtäsivät nimensä mukaisesti osallistujien hyvinvointiin, hetkelliseen virkistymiseen tanssin keinoin.

On havaittavissa, että työpajatoiminta toteutettiin pääasiassa taloudellisista lähtökohdista. Teoksen myynnillisen kiinnostavuuden arvioitiin paranevan liittämällä tarjoukseen myös työpajatoimintaa, jollaista maakunnan reuna-alueilla on tarjolla harvoin. Toisena tavoitteena oli osoittaa nykytanssin olevan soveltuvaa kenelle tahansa ja sen vaikutusten olevan hyvinvointia edistäviä. Työpajatoiminta ei niinkään tähdännyt Roudan toiminnan markkinointiin. Myös sosiaalinen vaikuttavuus on himmeästi havaittavissa ajatuksessa viedä tanssia maakunnan keskuksesta syrjempään, missä sitä on harvoin

tarjolla. Teos syntyi taiteellisista lähtökohdista taiteilijoiden tekemänä osallistamatta yleisöä luomisprosessiin tai etsimättä teemoja lapsiyleisöstä.

MOMO-teoksen dramaturgia syntyi Michael Enden lastenromaanista Momo ja aikavarkaat. Romaaniin perustuvan teoksen yleisötyönä palvelisi teokseen tutustuminen ennen esitystä ja työpajaa. Teatterillisuuden voi ajatella tukeneen tanssiteoksen katsomistapaa. Kirjallisuuden vahvemmalla roolilla yleisötyössä teos olisi vaikuttanut yleisöönsä syvemmin.

Merkillepantavaa on se, että taloudellinen yhteistyö Kajaanin kaupungin kulttuuripalveluiden kanssa mahdollisti tanssiteoksen ja suuren paikallisen lapsiyleisön kohtaamisen tanssin kotinäyttämöllä. Samalla se teki Generaattori-näyttämöä tutummaksi, monelle tietävästi ensimmäisenä kurkistuksena tanssi-instituuttiin.

6.2 Kuppi kahvia ja pyörähdys parketilla

Routa järjesti kaikille kainuulaisille eläkeläisille avoimia ”Kuppi kahvia ja pyörähdys parketilla” -tilaisuuksia ensimmäistä kertaa syksyllä 2013. Kysymyksessä on Roudan taiteellisen johtajan Kira Riikosen luoma tanssityöpajakonsepti, joka sisältää liiketyöpajan ja keskusteluosuuden. Koska konseptia kokeiltiin apurahoitettuna, tilaisuudet olivat maksuttomia osallistujilleen. Maksuttomuuden mahdollisti yhteistyö Kainuun sosiaali- ja terveystuntayhtymä kanssa. Tilaisuuksia järjestettiin keväällä 2013 yhteensä neljä, joihin osallistui arvioidun 20 osallistujan sijaan kulloinkin enimmillään 40 osallistujaa. Ohjaajia oli yksi.

Työpajoissa tehtiin tanssi- ja liikeharjoituksia, joiden tavoitteena oli tuoda iloa arkeen, tutkia oman kehon liikettä, parantaa kehon hallintaa ja liikeraitojen laajuutta, kehittää ja ylläpitää motoriikka, purkaa kehollista jännitystä, lisätä kontaktia, kommunikaatiota ja äänenkäyttöä, antaa tilaisuus tunteiden ilmaisulle ja ongelmien käsittelylle, parantaa minäkuvaa ja vahvistaa itse-

tuntoa. Kahvihetki oli tarkoitettu yhdessä olemiselle ja yhdessä koetun jakamiselle. Tavoitteena oli keskittyä positiivisiin ilmiöihin, kokemuksiin ja haavaintoihin, myös kipeiden asioiden tulla esille.

Suuri aktiivinen osallistujajoukko tavoitettiin järjestämällä työpajat tiettyjen kohderyhmien toiveiden mukaiseen ajankohtaan, jolloin ryhmän perusjoukko oli taattu. Toimituksellisen lehtimainonnan ja sähköisen markkinoinnin perusteella sekä viidakkorummutse osallistujia tuli toinen mokoma lisää. Maksuttomuus ja uutuus houkuttelivat liikkeelle odotuksia suuremman yleisön.

Työpajojen yhteydessä saadun sanallisen palautteen mukaan osallistujat kokivat mainittuja hyvinvointia lisääviä tavoitteita saavutetuiksi ja ilmaisivat kiinnostuksensa toimintaa kohtaan tulevaisuudessakin.

Työpajasarja järjestettiin uudelleen vasta yli puolen vuoden päästä ensimmäisestä kerrasta huomattavasti pienimuotoisemmin ja maksullisena. Konsepti tiivistyi kahdeksi työpajaksi ja kahden tanssiteoksen katsomiskokemukseksi yleisökeskusteluineen. Osallistujia oli ainoastaan viisi, joskin he olivat hyvin tyytyväisiä työpajojen antiin. Edellisestä kerrasta oli ehtinyt kuluua niin kauan, että odotukset, kiinnostus ja sitoutuminen olivat ehtineet hiipua. Toisekseen osallistujien yhteystietoja ei ollut ensimmäisellä kerralla kerätty, miksi uusi mukaankutsu ei ollut riittävän kattava. Kolmanneksi, ilman apurahaa työpaja pystyttiin toteuttamaan vähemmän ja ne olivat maksullisia.

Kuppi kahvia ja pyörähdys parketilla -konsepti on kolmatta kertaa meneillään Kajaanissa ja Sotkamossa, joissa työpajoja järjestetään yhteensä 13. Koska konsepti on jälleen apurahoitettu, osallistumismaksu on vapaaehtoinen. Konseptille on syntymässä jatkumo, joka perustuu niin osallistujien kuin järjestäjien kokemukseen ja sitoutumiseen.

6.3 Mortal Road Movie

Näyttämöteos Mortal Road Movie on Sari Palmgrenin koreografoima monivuotinen matka kuolevaisuuteen. Työ alkoi kevätkaudella 2014 Kajaanista tähtäimessään matkustaa halki kaikkien maanosien, ihmisten kuolemasuhdetta tutkien. Teoksen muoto on koreografin mukaan aina omanlaisensa. Kajaanissa Palmgren on työstänyt teosta perehtyen paikallisten ihmisten ja esiintyjien kuolemasuhteeseen. Näyttämöteos rakentuu näistä tapaamisista, liikkeestä, äänestä ja videosta. Teos pyrkii kuoleman keskellä olemaan katsojalle voimaannuttava kokemus: jos ymmärtää oman kuolevaisuutensa, pystyy elämään täydemmin nyt.

Tavoitteena Mortal Road Movien yleisötyössä oli kiinnittää yleisöä, varsinkin uutta yleisöä, tanssiteokseen ja liittää yleisöä Roudan toimintaan sekä saada osallistujilta ajatuksellista materiaalia niin luomisprosessiin kuin mahdollisesti myöhemmässä vaiheessa tuotettavaan tanssidokumenttelokuvaan. Tavoitteet olivat taiteellisia ja markkinoinnillisia ja selkeästi määritellyjä. Yleisötyön muotoina olivat videoidut haastattelut, avoimet harjoitukset, avoin lehdistöinfo, työpajat sekä alustetut yleisökeskustelut.

Mortal Road Movieissa toteutettiin yleisötyötä selkein, koreografin määrittelymin tavoittein. Niitä olivat uuden yleisön löytäminen, yleisön sitouttaminen teokseen jo varhaisessa vaiheessa, teoksen altistaminen paikallisten ihmisten tarinoille ja ajatuksille, liikemateriaalin saaminen työpajaan osallistuvilta.

Koreografi ja muusikko -työpari haastatteli kolmea kajaanilaista ryhmää varhaisessa vaiheessa, noin kolme kuukautta ennen teoksen ensi-iltaa. Haastatelluiksi tulivat Kaukametsän opiston luovan kirjoittamisen ryhmä (18–64-vuotiaita), Generaattorin lasten ja nuorten teatterikerho (9–12-vuotiaita) sekä satunnainen joukko Roudan toiminnassa mukana olevia kajaanilaisia aikuisia (40–78-vuotiaita). Haastateltavat ihmiset löytyivät Roudassa tunnetuista sidosryhmistä. Mukaan ei saatu kaikkia toivottuja yleisöjä, kuten eläkeläisyhdistyksen jäseniä, joiden mielestä kuolevaisuuden teema oli liian henkilökohtainen, eikä Kajaanin elokuvakehon jäseniä, joille teosta tarjottiin useasti elokuvallisuus edellä, mutta jotka eivät vain asialle syttyneet.

Haastattelut videoitiin, ja niissä esiin tulleet ajatukset ovat osaltaan vaikuttaneet teoksen syntyyn. Videointeja saatetaan käyttää myöhemmässä vaiheessa osana Mortal Road Movie -teoskokonaisuudesta syntyvää tanssielokuvaa. Teokseen sitouttamisen näkökulmasta työryhmää edustanut työpari loi henkilökohtaisen kontaktin joukkoon heterogeenistä katsojaryhmää. Haastatellut kutsuttiin teoksen ensi-iltaan ja sitä seuranneeseen yleisökeskusteluun.

Yleisölle avoimia harjoituksia järjestettiin yksi, kansainvälisenä tanssin päivänä 29.4.2014. Se keräsi pienen joukon teoksen ennakkomarkkinoinnin perusteella kiinnostuneita katsojia. Samana päivänä Routa järjesti avoimen aamutanssitunnin suurelle yleisölle, mikä vähensi avoimen harjoituksen medianäkyvyyttä ja sitä myötä osallistujamäärää, sillä viestimet valitsivat päivän kahdesta tanssitapahtumasta ajankohdallisesti varhaisemman.

Routa ei ole aiemmin järjestänyt avointa lehdistöinfoa. Mortal Road Movien kohdalla sitä haluttiin kokeilla. Viestimien lisäksi yleisöä ei saapunut paikalle lainkaan. Avoimen lehdistöinfon markkinointi oli vähäistä ja ajankohdaltaan arkipäivänä klo 10–11 työikäiset ja koululaiset eivät ole helposti irrotettavissa päivätyöstään. Esteitä uudelleenkokeilulle muiden teosten yhteydessä ei tietenkään ole.

Työpajoja järjestettiin kaksi Kajaanin ammattioppilaitoksen aloitteen ja toiveen mukaan. Merkonomiksi valmistuvien liiketalouden opiskelijoiden opintosuunnitelmaan kuuluu paikalliseen kulttuurituotantoon tutustuttava jakso. Työpajoihin osallistui kulloinkin 10–12 iältään 17–18-vuotiasta opiskelijaa. Ryhmä jakautui kahdeksi oman valinnan mukaan poikien ja tyttöjen ryhmäksi.

Työpajan kesto oli 90 minuuttia. Ohjaajana toimi koreografi Sari Palmgren. Työpajan sisältönä oli lyhyt teosesittely, 45 minuutin kokonaisuus tanssiharjoitusten seuraamista ja 45 minuuttia omaa osallistumista. Opiskelijoiden palaute oli yllättävän myönteistä: Koulupäivä oli erilainen, monelle vierailu Generaattori-näyttämöllä oli ensimmäinen, harjoitteet mukaansatempaavia

ja ohjaus pienestä liikkeestä ja rytmistä kohti koreografian rakentumista lähestyttävä.

Opiskelijoiden oma opettaja oli oma-aloitteisesti johdattanut ryhmät tanssitaiteeseen etukäteen tutustuttamalla heidät Tanssin tiedotuskeskuksen toimittamaan teokseen ”Voiko hiipiminen olla tanssia – opas tanssitaiteen katsomiseen”. Ennakkoasenteen vastaisesti ryhmä osallistui aktiivisesti ja piti harjoitteita mielekkäinä. Palautteen mukaan oudon tuntuinen asia tuli lähestyttävämmäksi myönteisellä tavalla.

Yleisökeskusteluja järjestettiin jokaisen esityksen yhteydessä, yhteensä kolme. Kussakin oli ensin asiaa tuntevan ja paikallisesti tunnetun ihmisen alustus ja sitä seuraava vapaamuotoisesti etenevä yleisökeskustelu alustajan vapaasti valitsemasta, teoksen tematiikkaan liittyvästä näkökulmasta. Alustajina toimivat perhetyöntekijä, pappi, Maija Räihä, ohjaaja, perheenisä Eino Saari ja Ihminen tavattavissa -mentori Kirsi Törmi. Palaute yleisökeskusteluista oli mairitteleva. Keskusteluihin osallistui kulloinkin 10–30 ihmistä, esityskokemuksen jakamiselle oli suuri välitön tarve ja keskustelun mahdollisuutta kiitettiin jälkikäteen. Aiheet risteilivät itse teoksen jäsentämisestä omaan kuolemasuhteeseen, työelämän hektisyyteen ja elämän arvokkuuteen. Jaettu hetki syvensi niin osallistujien kuin esiintyjien suhdetta teokseen ja liitti katsojat ja esiintyjät samaan inhimilliseen piiriin.

Palmgren korostaa, että paikallisten ihmisten kohtaaminen haastatteluin ja työpajoin eivät ole teoksesta irrallisia osia, vaan kiinteä, olennainen osa kokonaisuutta (Palmgren 14.4.2014). Esiintyjät, tuotannon työntekijät ja yleisö olivat kokemukseni mukaan koreografille tasa-arvoisia, mikä ei ole tanssituotannoissa itsestäänselvyys.

6.4 Kulta

Kulta on Roudan ja Lappeenrannan kaupunginteatterin välinen yhteistuotanto. Teoksen ensi-ilta oli Lappeenrannassa 23.1.2014 ja Kajaanissa 21.5.2014. Teos käsittelee ihmisen pyrkimystä saada aina vain enemmän

rakkaudessa ja rahassa. Teos kysyy, mikä on esteenä ihmisen onnellisuudelle ja miksi mikään ei riitä. Käsittelen tässä teoksen Kajaanissa toteutettua yleisötyötä.

Ohjaajan aloitteesta teokseen yhteyteen liitettiin alustetut ja teemoitetut yleisökeskustelut. Keskusteluja oli kolmessa esityksessä kuudesta. Alustajiksi kutsuttiin alojensa tuntijoita: perheneuvoja, pappi Maija Räihä alusti läsnäolon aiheesta, Talvivaara-näytelmän ohjaaja Veikko Leinonen, mitä sitten tehdään, kun kaikesta on pulaa ja teatteriohjaaja Hanna Kirjavainen aiheesta taiteellinen kollektiivitajunta. Yleisökeskustelujen tavoitteena oli syventää katsojan kokemusta teoksen teemoista ja antaa yleisöstä itsestään nouseville keskustelunaiheille mahdollisuus tulla käsitellyksi.

Yleisöltä saadun välittömän palautteen mukaan yleisökeskustelut onnistuivat odotetusti. Katsojista arviolta 20–25 % jäi osallistumaan esityksen jälkeiseen keskusteluun. Niiden kesto vaihteli orgaanisesti puolesta tunnista puoleentoista. Tarve katsojakokemuksen, tunteiden ja ajatusten vaihtamiselle oli suuri. Myös viestimet panivat merkille, että yleisökeskustelut ovat ajankohtainen yleisön ja taiteen tekijöiden vuorovaikutuksen muoto.

Kulta-teokseen liittyi myös Kuppi kahvia ja pyörähdys parketilla -konseptin työpaja ja katsomiskokemus. Sen sijaan että konsepti olisi toteutettu tällä kertaa pelkästään tanssillisena liiketyöpajana, Kulta-teoksen teemat liitettiin olennaiseksi osaksi työpajaa. Osallistujat saivat tanssiteoksesta syvällisemmän kokemuksen, tutustumalla oman kehollisuuden rajoissa teoksen liike maailmaan ja sen jälkeen jakamalla katsomiskokemuksen yleisökeskusteluineen.

Yleisökeskustelut syntyivät pienellä ennakkopanoksella, sillä alustajat löytyivät Roudan lähiverkostosta helposti. Yhtä helposti löytyivät teoksen teemoja syventävät teemat. Alustajat tekivät yksilöllisen taustatyön vapaasti kunkin keskustelun aihetta hyödyntäen ja ravinteikkaasti keskusteleva yleisö kasvatti kokemuksen täyteen rikkauteensa.

7 POHDINTAA ASIAKASLÄHTÖISEN YLEISÖTYÖN KEHITTÄMISEKSI

Yleisötyötä on tehty Roudassa ”aina”, mutta ilman kirkaspiirteistä suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Puhe on ollut ennen kaikkea soveltavasta tanssista ja toisaalta myös PR-toiminnasta. Kauppinen (2013, 7) huomaa, että Generaattorin toimijoiden – johon Routa yhdessä Kajaanin harrastaja-teatterin, Vaara-kollektiivin ja kulttuuriosuuskunta G-voiman kanssa kuuluu – yleisötyö on ollut markkinointikeskeistä, mutta sellaisenakin melko pieni-
muotoista ja epäsäännöllistä. Tietoisuus yleisötyön luonteesta, taiteellisista, taloudellisista ja sosiaalisista vaikuttimista sekä vaikuttavuudesta tekee taide-toiminnasta dynaamisempaa, ulotteikkaampaa ja vaikuttavampaa.

Suunnitellun ja pitkäjänteisen työskentelyn sijaan yleisötyötä on toteutettu Roudassa markkinoinnillisista tai taloudellisista lähtökohdista usein kerta-käyttöisesti ja vailla suunnitelmallista jatkumoa, kehittämisen tavoitteistoa tai jäsenneltyä yleisön ja taiteen tekijöiden vuorovaikutuksen jälkihoitoa. Kohderyhmä on valittu satunnaisesti, ikään kuin aina uudelleen keksien. Kehittämiseksi on työskennellä jatkossa asiakaslähtöisemmin, esimerkiksi palvelumuotoilun periaatteita hyödyntäen, asiakasymmärrystä kasvat-
taen.

Taiteellisista lähtökohdista lasten ja nuorten kanssa toteutettu yleisötyö voi nostaa teoksesta esille teemoja, jotka ovat hyödynnettävissä esim. perus-
opetuksessa laajalti läpi opetussuunnitelman, ei vain liikkumiseen liittyvissä aineissa. Tällaisia tarttumapintoja olisi esimerkiksi kielellistä tai matemaat-
tista osaamista kehittävässä aineissa, joissa myös on kysymys ilmaisusta. Ilmaisun kautta osallistuja, iästä riippumatta, tulee nähdyksi ja kuulluksi ai-
don kohtaamisen kautta. Tanssitaiteella on kaikki mahdollisuudet avautua yhteisölliseksi, tanssikasvatukselliseksi tai monitaiteiseksi työvälineeksi ta-
vanomaista laaja-alaisemmin.

Yleisötyöjatkumoa on alkanut muodostua eläkeläisten ”Kuppi kahvia ja pyörähdys parketilla” -työpajakonseptissa. Konseptin juurruttaminen tanssitalon toiminnaksi ei tapahdu hetkessä, vaan vaatii vakiintuakseen paljon aikaa, sitkeyttä ja tavoitteellisuutta. Ymmärrys yleisötyön luonteesta ja tavoitteellisen yleisötyön vaikuttavuudesta on juurtumassa yhtä matkaa sen tietoisuuden kanssa, että ilman vuorovaikutusta yleisön kanssa tanssitaide jää yksin.

Momo-teoksessa käyneiltä koululaisilta pyydettiin ja saatiin jälkeensä kirjallista palautetta teoksesta, mikä oli pääasiassa myönteistä. Silloisesta ikäluokasta (0.–2.-luokkalaiset kajaanilaiset lapset) tulivat kahden vuoden viiveellä kutsutuksi uudelleen uuden tanssiteoksen, Yksinäisen kuningattaren esityksiin ja työpajoihin, jolloin osalla oli jo kokemusjälki tanssista ja Generaattorista esittävän taiteen keskuksena. Vuoropuhelua Momon ja Yksinäisen kuningattaren tuotantojen välillä ei juuri ollut. Osa opettajista innostuu joka tapauksessa arvostaen jaettua taidekasvattajuutta, kun taas osa ei vaihdu tai jopa unohtaa tulla varattuun esitykseen. Taidekasvatuksellisiin motiiveihin on tarkoituksenmukaista vaalia luotua koulu yhteistyötä. Vierailu taideyhteisössä kasvattaa katsojakokemusta, yleisökäyttämistä, tukee identiteetin kasvua, omaa luovaa ilmaisua ja tunteiden sanallistamista. Tanssitaiteen katsomisella on terapeuttisia vaikutuksia.

Nykytanssin toiminnassa on havaittavissa avautumisen liikettä pienestä piiristä isomman yleisön ymmärrykseen. Yleisötyön merkitys onkin murtaa tanssitaiteeseen liittyviä ennakkoluuloja, kuten ymmärtämisen mahdottomuutta, ts. juurruttaa käsitystä, että jokainen osaa tanssia: Tanssi on kehollista ilmaisua vuorovaikutuksessa itsen ja muiden kanssa, kuten Ravelin (2008, 49) toteaa.

Tanssin aluekeskusverkoston toiminta tarjoaa tanssin toimijoille rakenteita, joissa pienemmilläkin panoksilla voidaan saavuttaa vaikuttavuutta, paikallisesti merkittävää. Roudan kaltaisen pienellä ja syrjässä sijaitsevan tanssin tuotantoryhmän edellytykset ovat suurissa kaupungeissa toimiviin tanssinstituutioihin nähden erilaiset. Luomamme konsepti vastaa ennen muuta Roudan kaltaisten pieniresurssisten toimijoiden tarpeita.

8 PÄÄTÄNTÖ: TANSSIN YLEISÖTYÖN KONSEPTI

Tavoitteena oli tehdä näkyväksi tanssin yleisötyön piirteitä ja tarkastella varsinkin Roudassa tehtyä yleisötyötä, jotta esille tulevien karikkojen ja onnistumisten kautta. Tavoitteena oli myös löytää malli, jonka avulla rajata ja suunnata monesti pienet resurssit osumaan tarkasti olennaiseen, pyörää joka kerta uudelleen keksimättä. Tavoitteena oli loppujen lopuksi suunnitella tanssitaiteen yleisötyön konsepti, jonka avulla paitsi juurruttaa yleisötyötä kiinteämmäksi osaksi Roudan kaltaisen pienen tanssintuotantoryhmän toimintaa, myös avata tanssiteoksen aihetta tavanomaista syvempään vuorovaikutukseen yleisön kanssa, osallistaen ja sitouttaen.

Yhden ainoan mallin sijaan konsepti sisältää kolme erilaista työpajakeskeistä toimintamallia kuvattuna sen mukaan, mistä lähtökohdista yleisötyötä tehdään. Konsepti on syntynyt tiiviissä yhteistyössä kajaanilaisen tanssitaiteilija Sonja Pakalénin kanssa. Nimesimme mallit tavoitteittensa mukaan taiteellis-sisällölliseksi, ryhmälähtöiseksi ja myynnillis-markkinoinnilliseksi.

Rajaamalla kohderyhmän, yleisötyön sisällön ja muodot kolmeksi ulottuvuudeksi on mielestämme yhtä tiukkaa ja yleistä mallia käyttökelpoisempi, kaikkia osapuolia paremmin palveleva, tuore konsepti. Se on myös vaikuttavuudeltaan paras, sillä malli perustuu nykyisistä yleisötyön muodoista suurimmalle inhimilliselle kohtaamispinnaalle. Kolmiulottuvuus ei estä useamman tavoitteen toteutumista samalla kertaa, mutta fokusoi toiminnan terävästi, jotta ainakin yksi päätavoite pyrittäisiin saavuttamaan. Konseptin nimi on Tanssin polku, joka hahmottelee niin tanssin tekijöiden kuin yleisön läpikäymän prosessin.

TANSSINPOLKU-konsepti

Tanssintekijä tekee aluksi valintoja yleisötyön tavoitteiden, kohderyhmän, ryhmäkoon, tekijöiden, ympäristön/tilan, budjetoinnin, yhteistyökumppaneiden, koko prosessiin käytettävän ajan, arvioinnin ja menetelmien suhteen vastaamalla ainakin kysymyksiin, mikä on yleisötyön tavoitteet, ketkä ovat osallisia, missä yleisötyö tapahtuu, millaista rahoituksellista yhteistyötä hankkeeseen sisältyy, mikä on tarvittava aika suunnittelusta arviointiin ja miten vaikuttavuutta arvioidaan.

Tavoitteen on oltava kaikille osapuolille selkeä, sillä vasta se avaa reitin onnistuneeseen lopputulokseen. Osallisia ovat sekä yleisötyön mahdollistajat että yleisö itse. Hanke voi toteutua tanssin tuotantoryhmän kotinäyttämöllä tai sen ulkopuolella rajattomin vaihtoehtoin. Talouden kannalta pyrkimys yritys- tai kuntayhteistyöhön on tärkeä.

Tanssin yleisötyön vaiheet:

1. Yleisötyöntekijä tai -tiimi luo yhteyden yleisöön.
2. Selvitetään kohderyhmän erityistarpeet ja odotukset keskustellen, tiedoinhauin, haastatteluin, kyselyin tai osallistamalla itse yleisön arkeen tai toimintaan.
3. Rajataan kulloinenkin kohderyhmä ja ideoidaan sisältö yhdessä.
4. Yleisötyöhanke toteutetaan työpajamalleja (Pakalén 2014 c) hyödyntäen:

I Taidelähtöinen yleisötyön malli palvelee taiteentekijän motiiveja ja syventää katsojille valittua aihetta sekä kehittää katsojakokemusta kokemuksellisempaan suuntaan.

II Ryhmälähtöinen yleisötyön malli tukee kohderyhmän tarpeista ja motiiveista yhdessä luotua projektia, jossa ryhmä määrittelee toimin-

nallaan projektin vaiheiden suunnat ja syventää teemojen kautta itsetuntemustaan ja samalla vaikuttaa kokemuksellisesti ja toiminnallisesti taiteelliseen prosessiin.

III Markkinoinnillinen yleisötyön malli tähtää kertaluontoiseen, mahdollisimman suureen kattavuuteen valjastamalla yksinkertaisella panoksella suuri määrä ihmisiä teemoiltaan löyhästi esitykseen pohjautuvan asian ääreen, jolloin tavoitteena on yhdessäolo, hyvä kokemus osallistumisesta sekä tanssin ennakkoluulokynnyksen ylittäminen.

5. Yleisötyöhankkeen lopputulos voi olla:

- itse prosessi, ei tuotetta,
- materiaalin tuottaminen teosta varten: uusia tarinoita, tuoreita ideoita tai ilmaisuja, autenttista liikettä, lavastuksellisia tai tarpeistollisia ratkaisuja,
- muun kuin tanssin alan teos: näyttely, julkaisu tai yhteisötaideteos ja
- pienoistanssiteos tai -esitys.

6. Yleisötyön jälkihoitona on sitouttava osallistamisen jatkumo.

7. Viimeistelynä toimii yleisötyön dokumentointi, arviointi, vaikutusten tekeminen näkyväksi pohjatyöksi seuraavaa hanketta varten, esim. vuosittaiset kohtaamiset, palaute/toivekyselyt tai ryhmän itsenäinen työskentely.

8. Työpajoja voidaan järjestää sekä ennen että jälkeen esityksen. Työpajojen sisällöt ovat tanssissa, mutta tanssin seuralaiseksi voidaan luontevasti liittää muitakin taiteenaloja, kuten esimerkiksi sanataide, teatteri, sirkus, musiikki tai kuvataide. Kun työskennellään koululaisien kanssa, teemoitus voidaan sisällyttää kauttaaltaan tuntityöskentelyyn.

Työpajojen kestot ja kerrat määräytyvät tavoitteen mukaan. Siinä missä esityöpaja valmistaa esityksen katsomiseen, jälkityöpajassa voidaan katsottua esitystä ja työstetään kokemuksia syvemmin.

Konseptin toimivuutta testataan parhaillaan käytännössä Roudan tuottamassa, lapsille ja aikuisille suunnatussa Yksinäinen kuningatar -tanssiteoksessa, jonka koreografina toimii Jenni Kivelä. Tanssiteoksen ensi-ilta oli 10.10.2014 Kajaanin Generaattorilla. Yleisötyö on kiinnittymässä jatkuvaksi, eläväksi prosessiksi Roudan toimintaan. Se on tuoreeltaan kirjattu Roudan strategiaan tavoitteisiin. Sitä toteutetaan joka tapauksessa ja apurahoitettuna laajemmin. Millainen vuorovaikutus yleisön ja taiteen toimijoiden välille syntyy? Se on seuraavan tutkimuksen aihe. Myös palvelumuotoilun hyödyntäminen konseptin kehittämisessä tulee olemaan hyödyllinen.

LÄHTEITÄ

Anttila, Eeva 2010: Monien tanssien Helsinki. 102 – 107. Teoksessa Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus toim. Tuulikki Koskinen, Pekka Mustonen ja Reetta Sariola. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsingin kaupungin kulttuurikeskus. Espoo 2010.

Aunola, Anniina, Pohjois-Savon läänintaiteilija, soveltava taide, haastattelu Kajaanissa 26.4.2014

Aunola, Pisko, markkinointipäällikkö, Tanssiteatteri Hurjaruuth, haastattelu sähköpostitse 1.6.2014

Hakalin, Hanna 2013: Asiakaslähtöisesti kehitettyjä uusia ideoita Helsinki Dance Companyn yleisötyöprojekteiksi. Metropolia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö 14.10.2013.

Isotalo, Merja 2013: Taiteen käyttö hyvinvointialalla Suomessa, Voimaa taiteesta – malleja taiteen soveltamiseen, Tampereen yliopisto, Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu 2013 http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_tauteesta.pdf

Kauppinen, Miia 2013: Markkinointiin tähtäävän yleisötyön kehittäminen Generaattorilla. Kehitystehtävä. Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Myrsy 2014: www.myrsky.info/info/tutkimus, luettu 2.5.2014

OKM 2003. Lasten kulttuuripoliittinen ohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_114_opm29.pdf?lang=fi.

Palmgren, Sari, koreografi ja tanssija, haastattelu 14.4.2014

Pakalén 2014a: Pakalén, Sonja, koreografi, tanssija ja tanssinopettaja, haastattelu 28.3.2014

Pakalén 2014 b: haastattelu 17.4.2014

Pakalén 2014 c: haastattelu 4.6.2014

Päivinen, Teemu 2010: Mallinnus – kuinka luoda dialogi teatterin ja sen ulkopuolisen yhteisön välille? Esimerkkitapauksena Lahden kaupunginteatterin ja Liipolan asuinalueen yhteisöteatterillinen yhteistyö. Tampereen yliopisto. Tutkivan teatterityön keskus. Ylös – Ammattiteattereiden yleistyön kehittäminen. 16.11.2010. <http://www.yleisotyo.fi/uploads/pdf/mallinnus3.pdf>

Rantala, Päivi & Jansson, Satu-Mari (toim.). Lapin yliopiston julkaisu. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisu B. Taiteesta toiseen taide- ja taiteilijoiden menetelmien vaikutuksia.

Tutkimusraportteja ja selvityksiä 10. TAIKA 2011 - 2013.

Ravelin, Teija 2008: Tanssi auttamismenetelmänä dementoituvien vanhusten hoitotyössä. Lääketieteellinen tiedekunta, terveystieteiden laitos, hoitotiede. Oulun yliopisto. Oulun yliopistollinen keskussairaala. Kainuun maakunta -kuntayhtymä. Oulu 2008, D 986.

Ruokonen ym. 2009: Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Toim. Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen, Anna-Leena Välimäki 2009. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b>

Siivonen, Katriina & Kotilainen, Sirkku & Suoninen, Annika (toim.): Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/myrsky2011.pdf> Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 44. Helsinki 2011.

Sihvola, Tapani 2013: Taide on jokaisen oikeus. Voimaa taiteesta – maljeleja taiteen soveltamiseen, Tampereen yliopisto, Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu 2013 http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_tauteesta.pdf

Törmi, Kirsi ja Härkönen, Minna 2012 (toim.): Kohti reunoja. Routa 2002–2012.

Virtala, Jukka 2010: www.yleisotyo.fi > soveltava taide, luettu 20.4.2014

Ylös-hanke 2010 www.yleisotyo.fi > mitä & miksi, luettu 4.4.2014